

Gokstad - vikingskipet fra Sandefjord

– å føre håndverket og skipet hjem

Av Tore Forsberg, vikingskipsbygger og trehåndverker

I heftet langdikt om et langdikt innledet Roar L. Tollnes teksten på dette viset:

– Mennesket skaper fortiden i sitt eget bilde og ser historien i lys av sin egen tid. Vikingtiden er intet unntak. Fantasien har ofte vært tøylesløs. Utgravingen av Kongshaugen på Gokstad ved Sandefjord var den første store arkeologiske undersøkelsen i landet vårt (...)

Sammen med andre funn fra tidsepoken har den ført til at vi kan se mer nøkternt på vikingene(...).

15. juni 1980 Kongshaugkomiteen v/ Roar L. Tollnes.

Foregangsskip: Modell av Gokstadskipet basert på tegning av Knut Steen. Her fra kontoret til Anders Jahres humanitære stiftelse. Foto: Tore Forsberg

Her i Sandefjord er vi gang med en ny arkeologisk rekonstruksjon av Gokstadskipet og utøver håndverket i parken som vi disponerer fra Sandefjord kommune. Dette gjør vi sammen med båtbyggerne i Tønsberg. I tråd med vikingenes antatte arbeidsprosesser, bygger vi et skip med utgangspunkt i flere geografiske steder. Hvordan kan vi lære av historien og ta kunnskapen med oss inn i vår tid, slik at skipet og håndverket stimulerer til handling, gir vekst og nytte for Sandefjord, Vestfold og Norge?

Jeg vil med dette skrivet å peke på noen deler av Gokstadskipets historie og de verdiene dette representerer for oss som mennesker, distriktet vårt og Norge som nasjon, og hvordan håndverket vi gjør, kan bidra til en bærekraftig og samhandlende bevissthet.

Skipet er den tredje vikingskiprekonstruksjonen jeg er med på, og ved dette prosjektet vi står ovenfor i dag, ser jeg en stor fordel: Vi har vitenskapen på vår side og ny teknologi, og digitale hjelpemidler er med på å bringe arbeidet fram samt bevare og formidle den unike

håndverkkunnskapen knyttet til våre vikingskip og andre kulturminner fra vikingtid. Dette er en fantastisk ressurs, og sammen med de frivillige som legger ned en kjempeinnsats, bygger vi kompetanse og mot. Mange spør seg om håndverkskunnskapen i dag er utdøende. Jeg tror at svaret er et absolutt nei, og jeg kan med rette peke på ressursen i de frivilliges hender og vilje og landets fagfolk.

Jeg vil her søke å redegjøre for deler av denne immaterielle kulturarven i håndverket og hva det har med et vitensenter å gjøre. Fra en håndverkers perspektiv er det en plikt å bringe kunnskapen videre nasjonalt og internasjonalt. Spesielt med tanke på hvilken nytte dette, samt historien, har for våre fremtidige generasjoner, næringsutvikling og innovasjon. Dette med fokus på entreprenørskap som fremmer samskaping mellom næring, frivillige og det offentlige. Ønsket er at dette skaper mer bærekraftighet for mennesket, natur og næring.

På museum: Foto: Tore Forsberg

Et skip for en høvding

Bare fantasien setter grenser, er det et ordtak som sier. I møte med Gokstadskipet og i arbeidet med rekonstruksjonen av dette, er nysgjerrighet, matematikk, natur og bevegelse viktige faktorer. I tillegg kommer faktisk dokumentasjon, historiske hendelser og erfaringer i å bygge rekonstruksjoner i Norge og i Danmark. Beskrivelser av selve utgravingen av Gokstadskipet i 1880 kan vi finne i ulike skriv og bøker. Viktig er selvsagt arkeolog Nicolai Nicolaysens egne nedtegnelser, samt boka til Brøgger og Schetelig². Tidlig forsto de funnets internasjonale verdi. I ettertid har det vist seg at skipet, rent håndverksmessig, er Norges, ja hele verdens, flotteste vikingskip. Dette bekreftes ikke minst av vikingskipekspert og skipsrekonstruktør, Ph.d. Vibeke Bischoff, ved Vikingskipmuseet Roskilde. Gokstadskipet skiller seg ut som det mest praktfulle, håndverksfaglige vikingskipet som noen gang er funnet, sier hun. Vi som har bygget noen skip, erfarer det samme, og takket være Bischoffs forskning, vet vi i dag så mye mer om

skipets konstruksjon, bruksområde og ikke minst håndverket, enn ved tidligere lignende prosjekter ¹.

Kongelig: Fra utgravningen i 1880. Foto: Kulturhistorisk museum.

Å finne et vikingskip er i seg selv en stor sensasjon. I tillegg røper Gokstadskipet at det i Vestfold må ha vært et svært levende miljø for spesielt dyktige håndverkere. Også Osebergskipet er funnet i vårt distrikt. Her er selve skipet er bygget på Vestlandet, men gjenstandene i skipet er produsert i Vestfold. Når det gjelder Gokstad, har imidlertid hele prosessen foregått her: Materialene er fra Vestfold, og også arbeidet er utført i våre nabolag. I dag er disse to de mest intakte skipsfunnene fra vikingetiden. Ikke bare var Sandefjord et sentrum for kvalitetsmessig håndverkstradisjon, skipets gravkammer viser også tilstedeværelsen av stavverkskunnskap og annet godt håndverk.

I verket «Oseberg-funnet», skrevet av blant annet arkeologen Haakon Shetelig, konkluderer han, basert på de kartlagte sterke funnene både i Oseberg, Borre og Gokstad, at vi kan ha hatt en egen retning innen håndverk og kunst her i fylket. Shetelig beskriver dette rike kunst- og

1 <https://www.vikingskibsmuseet.dk/nyheder/offentligt-phd-forsvar-om-rekonstruktion-af-osebergskibet-1>

2 <https://bibsok.no/?tnr=7935999>

håndverksuttrykket som «vestfoldskolen»³. I nyere tids utgravninger, bl.a. hos Kaupang og Heimdal, er dette bekreftet⁴.

De to mest intakte vikingskip i verden er fra Vestfold, og med respekt for vår historie og rike vikingarv, mener jeg bestemt at Sandefjord og omegn viser seg som et foregangsområde i denne tiden. Hvordan er det så i dag? Kan vi ta vikingarven tilbake?

Nå bygger vi en rekonstruksjon av høvdingeskipet Gokstad, og alt ligger til rette for å på ny vekke til live interessen for byens tradisjon innen kvalitetsmessig håndverk og industri. Gokstadskipet vil da bli et symbol og et flaggskip i arbeidet med å røve tilbake distriktets stolte vikingidentitet og håndverkstradisjoner.

Et funn og en råtass

- bakgrunn, historikk og kopier

Gokstadskipet er det første intakte vikingskipet som noen gang er funnet i verden. Skipet ble gravd fram under ledelse av arkeolog Nikolai Nicolaysen i 1880. I tiden før dette hadde vi ingen konkrete bevis på hvordan et ordentlig vikingskip faktisk var bygget. Tuneskipet, gravd fram i 1867, ga oss kun et lite glimt⁵. Det er bekreftet dokumentert at Gokstad er bygget i Oslofjord-regionen og er, etter all sannsynlighet, en bestilling fra høvdingen. Her skulle høye krav om godt håndverk og seileegenskaper tilfredsstilles, og det ferdige resultatet kan på ingen måte ha skuffet ham. Etter norrøn tro kunne skipet, etter høvdingens død, frakte ham til vikingenes himmel - Valhall. Sammen med en rekke praktiske, sågar upraktiske rekvisitter, alt fra kokekar til en eksotisk påfugl, kunne han trygt legge ut på sin siste seilas.

Da skipet ble funnet i 1880, kunne alt dette forsiktig graves opp. I gravkammeret fant man også levningene fra en kraftig mann. Mye tyder på at dette var høvdingen og at han hadde falt i kamp. Navnet hans har vi dessverre ikke, men takket være blåleiren var mye av trevirket utrolig godt bevart. Fremdeles skjuler skipet en rekke hemmeligheter og spørsmål, men også muligheter.

³https://nbl.snl.no/Haakon_Shetelig

⁴<http://www.norark.no/prosjekter/kaupangveien-224/pa-sporet-av-finsmeden-del-4-en-foljetong-i-minst-tre-deler-om-en-utgravning-pa-kaupang/>

⁵ <https://no.wikipedia.org/wiki/Tuneskipet>

Opp gjennom tidene er det bygget en rekke rekonstruksjoner av Gokstadskipet. Dette speiler hvilken interesse skipet alltid har vekket. I god skipsbyggertradisjon fant den første rekonstruksjonen sted på det ærverdige skipsverftet Framnæs i Sandefjord og kunne dermed føye seg inn i en lang rekke betydelig, lokal industrihistorie. Rekonstruksjonen fikk navnet «Viking» og forvaltes i dag av Friends of the Vikingship.

Råtasskonstruksjon

Målet var Verdensutstillingen i Chicago, «The Columbian Exposition». Året var 1893, og med Christensen i spissen, ønsket krefter i Sandefjord og Norge å, helt uoffisielt, delta med et skip og seile hele veien til Amerika. Skipet ble en suksess. Ja, så oppsiktsvekkende var «Vikings» framferd ute i verden at en dansk mann bestilte et helt makent skip til fra Framnæs skipsverft. Skipet fikk navnet «Leiv Eriksøn». Historien forteller at det ble tauet til København. Etter hvert skal det ha havnet i Belgia der det endte sitt liv som fyringsved under andre verdenskrig. Søsterskipet «Viking» fikk derimot en helt annen og mer heroisk ferd.

Trekkplaster: Gokstadkopien «Viking» fikk publikums fulle oppmerksomhet både før, under og etter Verdensutstillingen i Chicago, Amerika. Foto: Friends of the Vikingship.

And the winner is...

«Viking» deltok på verdensutstillingen i Chicago. Ifølge det offisielle programmet var landet vårt, som på den tiden lå under svensk herredømme, allerede representert. Bidraget til de forente kongerikene Sverige og Norge, var blant annet en stavkirke bygget av Thams ⁶

- «The Norway building». Det at man faktisk valgte ut en typisk norsk og ikke svensk konstruksjon, kan ses på som en stor ære for nordmennene. Ikke desto mindre kom bygningen i skyggen av vikingskipet, som allerede før åpningen gjorde det kunststykket å bli utstillingens midtpunkt.

I dag kan vi spørre oss om skipet bare var et «stunt», et politisk pek, eller også en demonstrasjon?

«Viking» ble bygget av Christensen og seilt fra Norge til Chicago av kaptein var Magnus Andersen fra Larvik, som et privat, lokalt og nasjonalt initiativ. Prosjektet fikk massiv støtte. Daglig ble de, i nasjonale og internasjonale aviser rapportert om skipets ferd. Den historiske hendelsen ble videre skildret av generalsekretæren for Norge. I statsarkivet blir «Vikings» tilstedeværelse verdensutstillingen i Chicago skildret på følgende vis:

– (...) *Det var neppe noget Land som blev omtalt saa hyppigt og vidstrakt i Forbindelse med Utstillingen som Norge på Grund av Vikingskipet (...)*

Skipet «Viking» er i dag i eie av en egen forening, «Friends of the Vikingship»⁷, med base i Illinois og med egen nettside og facebookgruppe. Medlemmene forvalter skipet «Viking» som en del Amerika av Sandefjords nærings- og kulturhistorie og ser til at denne er tilgjengeliggjort for publikum.

Vi var her først

Når det norske vikingskipet beseiret markeringen, var symboleffekten formidabel.

Med dagens ordvalg kan vi med rette si at kopien av Gokstadskipet i Chicago 1893 vant publikumsprisen. Men var ikke skipets deltakelse også et pek til hele arrangementet?

⁶ <https://www.thamspaviljongen.no>

⁷ https://www.facebook.com/Viking1893/?locale=nb_NO

Hvem oppdaget Amerika? Foto: Friends of the vikingship.

«Worlds Columbian Exposition» var, som navnet tilsier, en feiring og et 400-års jubileum av Christoffer Columbus' oppdagelse av Amerika⁸. Men var det ikke Leif Eriksson som egentlig oppdaget Amerika først, og ikke Columbus? Og kunne ikke Vikings faktiske seilas fra Norge og helt fram til Chicago nettopp leses som et bevis på dette? Ikke desto mindre kunne «Viking» symbolisere Norge som en selvstendig sjønasjon. «Viking» seilte under unionsflagget, på folkemunne kalt sildesalaten, men Vikings ferd kunne også stå som et tegn på at nordmenn fint kunne klare brasene selv.

I dag er det relevant å filosofere over følgende: Hvorfor valgte menn fra Vestfold og Norge å sette vikingskipet på dagsorden? Norsk kultur og byggeskikk var da vel allerede rikelig representert gjennom «The Norway building»?

På samme måte kan vi like gjerne snu på problemstillingen: Siden Sverige og Norge sammen likevel hadde landet på et typisk norsk symbol, hvorfor tok man da en kirke og ikke like gjerne et skip? Om dette kan vi bare spekulere. Samtidig vet vi av erfaring at historien skrives av seierherrene, og igjen må vi sette både stavkirke og vikingskip inn i kontekst: Både bygg og skip representerer en brytningstid der landet sto i spenn mellom norrøn tro og kristen pietisme. Begge trosmiljøer var på hvert sitt vis både nådeløse og strenge. Kan valget av en stavkirke som vårt «landemerke» skyldes ønsket om å tekkes et konservativt publikum? Det er ikke umulig at man ønsket å vise at Norge ikke bare var bestod av barbariske vikinger, men også hadde en lang og rik kristen og kirkelig kultur.

⁸ <https://www.fieldmuseum.org/fun-facts-about-worlds-columbian-exposition>

I så måte er det fristende å tenke at vestfoldingene og Norge, med sin vikingånd, mente at skipskunsten også måtte være representert. Kanskje ville man ha hele sannheten fram? Ikke usannsynlig ble også «Viking» brukt som en spydspiss i spørsmålet om unionsoppløsningen. «Vikings» seilas i 1893 ble en triumf, noe vi må anta var gjeldene også for originalen på høvdingens tid i år 890. Disse ferdene skildres av Harald Sverdrup i langdiktet om et langskip. I beste tradisjon etter den tidens skaldler, hyller han vikingskipenes karakter i 18 vers. Andre vers er spesielt tilegnet skipets seileregenskaper.

*Med elleve knops fart flyr den lettstyrte dragen
med råseil revet og årshull skalket.
Det stiger i bølgenes grønne kolosser,
som ruller ut skum i et vannrett inferno,
og berger seg gjennom i frådende tempo.
Den vrir seg i bordgang og reling og gir seg
I rotseige vidjer som snor seg rund spanter
Og inn gjennom huller i «utsparte klamper» .
Selv skipskjølens eikeved svikter så riktig
og hoder balansen med storstammet tyngde (...)*

Seiler inn i framtida

I rekken av kopier er «Gaia» en av de virkelige store bragder både med tanke på bruk, historiefortelling og i undervisningsmedfør. Ragnar Torstvedt fikk skipet bygget hos brødrene Bjørkedalen. «Gaia» ble en fullskala kopi av det 24 meter lange Gokstadskipet, det ble sjøsatt i april 1990 og kom til Sandefjord 1993. Skipet har for mange, ikke minst skoleelever, spilt en uforlignelig rolle i møte med og forståelsen av norsk vikingtid. Dette skipet seilte også over Atlanteren og blant annet til Amerika⁹. Originalskipet er i dag vårt store forbilde, men symbolsk må vi også ha både «Viking» og «Gaia» friskt i minnet. Samtidig, i så og si alle konstruksjoner av de ulike kopiene, har innbyggerne i området vært frarøvet muligheten til å delta i den betydningsfulle prosessen av å bygge en rekonstruksjon. Nå, i arbeidet med å bygge skip nummer seks, bøter vi på dette.

⁹ <http://vikingskip.com/gaia.htm>

Sandefjord kommune har gitt oss en fantastisk arena i parken hvor vi kan inkludere mennesker i prosessen. Vi tar med og verdsetter alle stadier, fra sinking av materialer, byggingen og sammensetningen, hvor folk kan være med. Vårt skip er ikke interessant bare når det står ferdig, men kanskje mer mens vi ennå er underveis i prosessen. Her ser vi det som spesielt verdifullt å aktivt inkludere både forskning, formidling og undervisning. Vi har allerede mange med, og vi høster gode erfaringer ved det å rekonstruere i det offentlige rom hvor vi utøver et kulturhåndverk ¹⁰.

Skjærer hav: Strømlinjeformet, rå og unik. Foto: The boating site

Suksessen med «Viking» i Amerika i 1893 står som et tydelig bevis på at vi i Sandefjord har en egen teft for gode stunt og forretninger. Det gjenspeiles i innbyggernes driftige satsning i nærings- og forretningslivet som vi ser i dag, for eksempel Jotun. Når vi nå ser hva man på 1800-tallet evnet å sette i sving av synergieffekter, hva kan vi ikke i dag få til i Vikingparken og gjennom vikingtidssatsning med vårt byggeprosjekt og nye Gokstadskip? Hva kan vi ikke få gjort ut av alt dette flotte håndverket og vikinghistorien som vi omgir oss med?

¹⁰ https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kkd/kultur/rapport_tradisjonelt_haandverk_april2008.pdf

Kunnskapsoverføring

– fra barnetrinn til doktorgrad

Når vi nå bringer denne skatten tilbake til Sandefjord, verdens råeste vikingskip, er det ingen videre grunn til sjenanse. Arbeidet vårt bygger på historisk rekonstruksjonskunnskap og fakta, men åpner også for forskning, spørsmål og problemstillinger. Vår innsats brukes i undervisnings medfør, kompetanseheving og det kan gi materiale for en rekke bachelor-, master- og doktorgradsavhandlinger. Her samarbeider vi med blant annet forskningssentre og utdanningsinstitusjoner ved universitetet på Ås.¹¹

Likevel er vår største verdi alle de frivillige som bretter opp ermene, snur seg på hælen, er med å bidra, gjør og muliggjør arbeidet med å bygge denne autentiske rekonstruksjonen av Gokstadskipet. Våre aktive grupper av frivillige består allerede i dag av svært mange og ivrige deltakere. Underveis i arbeidet vårt er det naturlig å til enhver tid stanse opp og reflektere over: Hvordan definerer vi godt håndverk? I vårt område – hva kan vikingtiden fortelle oss? Kan kvaliteten også si noe om oss som sandefjordinger? Hvilke fordeler kan skipets sjøsterke egenskaper og håndverk bringe inn også i fremtidens utvikling? Hvordan vil vi i dag plassere vikingskips- og vikinghåndverkkunnskap? Er det mulig i dag å overgå stuntet i 1893, der det vi vektlegger er selve håndverket?

I arbeidet vårt er det hensiktsmessig å være detaljorientert og konsentrert. Samtidig er det viktig å ikke miste det store bildet, men se hele konstruksjonen under ett – fra skog til ferdig skip.

Med vår tydelige tilstedeværelse i Vikingparken vekker vi oppmerksomhet, inviterer innbyggere og besøkende og skaper en kobling mellom byens historie og nyere tid. Disse får også mulighet til å delta i den tause kunnskapen det er å drive vikingtidshåndverk.

For å konkretisere skipets og arbeidets dybde, men også prosjektets vidde, har jeg her valgt å belyse arbeidet fra tre vinkler:

¹¹ <https://www.google.com/url?q=https://forskning.no/biologi-bygningsmaterialer-humaniora/bygger-sitt-tredje-vikingskip-i-vestfold-na-har-handverkerne-fatt-selskap-av-forskere/2086128&source=gmail&ust=1671178744859000&usg=AOvVaw3T4FkGhMG65x15ckDR7dRh>

1. Natur og materiale – Finne emne, sanke og behandle.
2. Respektfull bearbeiding – Kropp, konstruksjon og det å ha det i hendene.
3. Kunnskap – Teori og praksis, nasjonal og internasjonal interesse.

1. Natur og materiale – finne emne, sanke og behandle

Verdien av selve utvelgelsen av materiale skriver Olav Aukrust om i diktet «Emne» fra boka av samme navn:

*Emne gut, det lyt du ha/ hugser eg han farfar sa/Skal ditt arbeid framgang vinne/
og den drøynde siger nå/ lyt du først eit vyirke finne/ som er heilt å lyte på¹²*

Teksten peker på det faktum at resultatet av et arbeid starter allerede i skogen og under letingen etter selve virket. Materialene legger premissene for gjenstandens form og varighet. Regelen om en nøye utvelgelse gjelder alt fra det å plukke de beste bærene, hente det reneste og mest næringsrike vannet, til det å finne egnede materialer om det så er til en simpel rørepinne, til mat, bygg eller båter.

I dag er vi, på lik linje med håndverkeren på 900-tallet, nøye med å velge ut det beste virket. Vi tar sikte på at skipet skal kunne seile langt, holde lenge og også speile høvdingens makt. Skipet skal også være godt utstyrt med nytte- og kjøkkenutstyr som trebøtter, skåler og kopper, men også traug og kar. Alt dette må tåle sjøsprøyt og hard medfart.

Når vi nå bygger et autentisk vikingskip, krever dette at en rekke grunnleggende elementer er på plass. Ikke bare det materielle, men også tankesett. Råvarene blir møysommelig sanket inn og nøye vurdert, vi forsøker å adoptere vikingenes balanserte utnyttelse av ressursene og praktiserer en respektfull bruk av naturen. Skipet er eksempelvis bygget i eik – et trevirke som også har stor betydning i naturens mangfold¹³. Hule eiker er et eksempel på dette¹⁴

¹² <https://dikt.org/Emne>

¹³ <https://www.regjeringen.no/no/tema/klimatema/og-miljo/naturmangfold/id1298/>

¹⁴ <https://www.hule-eiker.no>

Grundig: Vikingparken med frivillige og stavverksbygget. Foto: Tore Forberg

2. Respektfull bearbeiding

– Kropp, konstruksjon og å ha det i hendene

Ikke bare muskelarbeid er viktig i dette henseendet. Under arbeidet kobler vi oss på en annen tid, handler i nåtid, men ser samtidig framover. Vi etterstreber en konsentrert tilstedeværelse og utfører arbeidet med hensiktsmessige bevegelser som skåner kroppen for unødige slitasje. Også mentalt er vi aktivt til stede, og med en positiv innstilling, bygger vi kompetanse både hos de frivillige og øvrige besøkende. Vi reetablerer gleden det er å utøve et ærlig, manuelt og håndverksfaglig arbeid, og ved hjelp av vår tids tanker, ideer og muligheter, tilnærmer vi oss så godt det lar seg gjøre vikingtidens verdier og behov. Som fagperson og trehåndverker mener jeg bestemt at det i feltet mellom tanke og handling, lek og muskelkraft, finnes et sprengstoff av fagkompetanse, nettopp representert av teorier, fakta, frivillige arbeidere og andre fagfolk.

Men den gang som nå, utsettes sankere, båtbyggerne og andre bidragsytere for både skader, slitasje og sykdom. Alt dette kunne forsinke det viktige arbeidet.

Også hensynet til dette er knyttet til oppdraget vårt. I Vikingparken viderefører vi handlingsbåren kunnskap, samtidig tar vi hensyn til hver enkelt. Vi viser omsorg for virket og hverandre. Ikke minst tenker vi langsiktig slik vi antar at også vikingene gjorde.

Allerede under innsamlingen og leteprosessene utspilles det jeg vil kalle «effektivitetens tålmodighet»: Vi har øyne for et godt virke, gjenkjenner ideelle vekstvilkår og kan peke ut materialenes iboende egenskaper. I dette arbeidet, i bevegelsene og med et konsentrert blikk, oppstår som i alt fysisk arbeid en flyt som blant annet kan gjenkjennes i dansen.

Hugging: Arbeid er også en dans.

– Enten har du det i hendene, eller du har det i hodet. Dette sier et gammelt ordtak. Men hvor klokt var det? Vi har som mål å trene inn ferdigheter i både hender og hode. Ikke desto mindre er vi i dette Gokstadprosjektet forunt å ha med oss forskere fra blant annet miljøet på Ås¹⁵ I samarbeid skal vi se på og strukturere den handlingsbårne kunnskapen og etterprøve og dokumentere kunnskapen knyttet til en helhetlig bygging av et virkelig vikingskip. Målet er at denne kunnskapen også skal ha nytte for andre kulturminneprosjekter i Norge, danne grunnlag for undervisning og kunnskapsformidling og initiere til bærekraftig samhandling og tankesett i industriell innovasjon.

Håndverket er basert på både nedarvet og tilegnet kunnskap, samtidig arbeides det fram tanker om hvordan Vikingparken og kan gi positive synergieffekter for Sandefjord i fremtiden.

Av Gokstadskipet kan vi lære av den fantastiske byggekunsten av skipet i seg selv, men også studere de unike eksemplene på treskjæringskunsten og sågar bronsjearbeid.

Det er lett å la seg blende av det storslagne og ekstraordinære. Men som vi vet, bor fanden i detaljene. Verdien materialet vi har tilgjengelig i dag er stor og bærer med seg et vell av taus kunnskap og informasjon. Blant annet røper det at det nettopp her i Sandefjord har bodd og virket en rekke svært dugelige og høyt aktede håndverkere. Sandefjord var med andre ord ikke

¹⁵ <https://www.google.com/url?q=https://forskning.no/biologi-bygningsmaterialer-humaniora/bygger-sitt-tredje-vikingskip-i-vestfold-na-har-handverkerne-fatt-selskap-av->

kun befolket av vikinger drevet av eventyrlyst og forstand på forretninger, de hadde også handverksmessige fortrinn.

Arbeidet i dag og videreførelsen av kulturhåndverket skal oppleves meningsfullt, det er helt klart resultatorientert, men har samtidig en konkret kroppsbyggende effekt, vel så effektiv som organisert trening og medlemskap ved diverse treningssentre. Det er min overbevisning at det knyttet til vikingeskipbygging, og ellers tungt trearbeid og snekring, finnes et hensiktsmessig bevegelsesmønster som tangerer arbeidsoppgavene. I vikingenes bevegelsesmønster finner vi et stort potensiale for hensiktsmessig trening, lek, dans, kontemplasjon og helsebringende rehabilitering. Derfor bør utøvelsene foregå på så lett og lekent vis som mulig, ja, som en dans. I «Ellinors vise» skildrer Klaus Hagerup det så vakkert:

(...) Ei ny tid kommer sjøl om fjellan står/ og det er like fint å jobbe som å danse.

Uten mat og drikke... Viktig er også kunnskapen om kosten til vikingene når de dro på tokt, hva de hadde med og hvordan maten ble oppbevart. Hvordan unngikk de sykdommer? Hvor fant de de rette næringsstoffene som kunne bidra til økt utholdenhet, smidighet og styrke? Finnes disse plantene fortsatt i vårt distrikt? Kan de gjenskapes? Dette er et felt for videre forskning og fremtidig næringsutvikling, eksempelvis både sanking og bearbeiding til mat og drikke.

3. Kunnskap

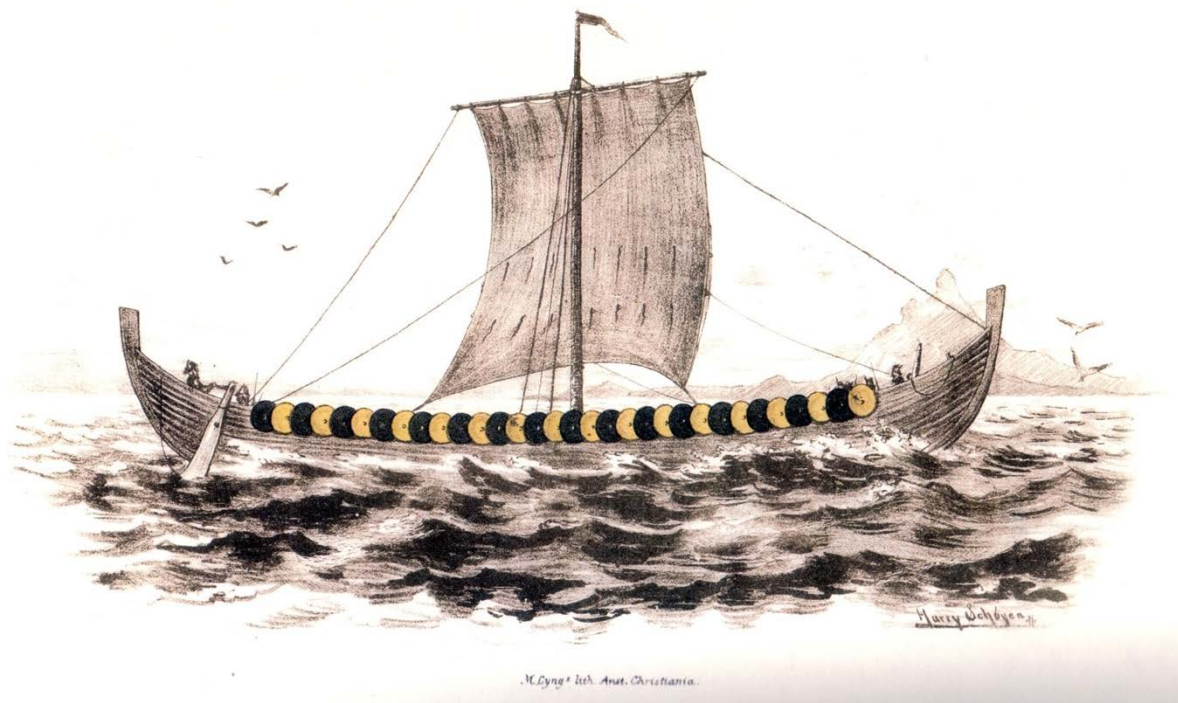
- Teori og praksis, nasjonal og internasjonal interesse

Vi lever i en tid der teknologi ofte trumfer håndverket. Hvilken kraft vil ikke en kombinasjon av disse kunnskapene kunne utløse av kvalitet, men også av identitet? Hva av håndverk kan bevares, formidles og undervises? Hvilken nytte kan hente fra dette i dag, spesielt ved hjelp av digitale muligheter, eksempelvis med tanke på turisme?

Allerede på 1800-tallet var Collin Archer inne på de samme tankene. I 1880 fikk han, ved hjelp av arkeolog og direktøren for Oldsakssamlingen Olaf Rygh, tilgang på Gokstadskipet.

Archer kombinerte nå erfaringen sin som båtbygger med formidling og pedagogikk.

Som medlem av «The Institution of Naval Architects» holdt han i London i 1881 et glødende foredrag om vikingskipet fra Vestfold¹⁶. Foredraget kan regnes som en start i formidlingen av kunnskapen om vikingskip rent internasjonalt.

Vitensenter

Grunnlaget for en undervisning- og fortellertradisjon er med andre ord allerede lagt. I våre dager, nesten 150 år etter, er det ikke da på høy tid å bringe kunnskapen et hakk videre?

Selvsagt kan vårt autentiske Gokstadskip også seile ut på de sju hav. Mer hensiktsmessig, ikke minst med tanke på og økonomiske synergieffekter, vil det være å bygge et kunnskapssenter nettopp her hvor Gokstadskipet vokste fra å være en kongstanke til et sjøsterkt praktskip, både på 800-tallet, i 1890 og i nåtid.

Med støtte i arbeidet rundt Oseberg Vikingarsenter som planlegges i Tønsberg, ser jeg for meg at Sandefjord på sin side danner et unikt vitensenter som integrerer både praktisk og teoretisk kunnskap i sin formidling. Dette gjerne i samlokalisering med bibliotek, men selvsagt også med støtte fra lokale krefter som deg og meg.

Vitensentrene vi har i Norge i dag er skapt for å styrke interessen for realfagene. Tanken er genial, men har også potensiale til å kunne utvides og tas et steg videre. Det er mye realfag i

¹⁶ <https://home.rina.org.uk>

håndverkstradisjonene og skipskonstruksjon, det er derfor mitt store ønske at disse fagfeltene, realfag og håndverk, skal presenteres i ett og samme vitensenter, lokalisert her i Vestfold og Sandefjord.

Mye teoretisk materiale foreligger allerede. Digitale presentasjoner er under utarbeidelse, i tillegg vil det være naturlig å, på ekte vikingvis, presentere og demonstrere hvordan det praktiske arbeidet faktisk ble utført. Med dette vil vi kunne sjalte med en mektig kunnskapsbase der publikum selv kan prøve seg, eksempelvis med vurdering av trær på rot, felling og kløyving av virke, forming av plank, skip eller annet man har behov eller ønske om å bygge. Ikke desto mindre vil vi teoretisk og praktisk kunne vise fram skipets historikk og byggekunnskapen bak, men også andre viktige funn som helt naturlig er knyttet til dette. Spesielt gjelder dette skipets unike gravkammer.

I motsetning til selve skipet, er det mer riktig å si at gravkammeret ikke er bygget, men heller «satt opp». Gravkammeret har da også kommet til idet skipet skulle haugsettes, og med mål om å beskytte den døde. Her finner vi en ganske annen byggeteknikk. Materialene er ubehandlet og arbeidet er grovutført. Ikke desto mindre er gravkammeret et unikt funn.

Stavverket

Måten gravkammeret er løst på, røper at håndverkere fra Vestfold allerede på 900-tallet var i besittelse av stavverkkunnskapen og evnet å bygge det vi i dag anser som en annen av våre særegne kulturskatter, nemlig stavkirker. Gravkammeret fra Gokstad er et sterkt kulturhistorisk element hvor vi dessuten kan se spor etter grophuskonstruksjon. Disse to byggeskikkene, stav- og grop-konstruksjoner, kan til sammen fortelle oss som hvordan sandefjordingene i den tiden levde og bodde. Det er dette vi i dag er i ferd med å bringe videre inn i vår tid. I Vikingparken har vi, som det første i sitt slag, bygget en kopi av et hus reist på 1100-1200-tallet i Hardanger. Ved å gå dypt inn i håndverk, materialbruk og bruksområder, gir det oss en verdifull innsikt i hvordan vikingene forholdt seg til hverandre, natur og tro. Samtidig gir det oss også et mer bærekraftig perspektiv i moderne bygging og industri.

Innsikt og utsikt: Stavkonstruksjon og verksted ved strandlinje i Vikingparken, Sandefjord. Foto: Tore Forberg

Men ikke bare de store byggene, hus og skip, er mettet av informasjon. Også mindre funn er gode historiefortellere. Små funn fra utgravingen i 1880 vitner eksempelvis om at vikinglivet ikke bare var gravalvorlig, men at man også likte å leke. Blant annet et brettspill, og også andre funn fra Kongshaugen, er et bevis på dette. For hvor går grensen mellom lek og arbeid?

Vil det være mulig å fjerne de stigmatiserte skillene mellom fritid og jobb og se på dette som selve livet? På denne måten vil flere kunne finne mening i det de gjør. De kan peke på et håndfast produkt og si at dette har jeg laget.

Etter modell fra Haakon Schetelig's teori, ønsker vi på ny å etablere «vestfoldskolen» som en retning, metode og konsept i fylket, bygget på vår rike håndverkskultur og slik at Vestfolds viking- og fagmiljøer kan bli kjent i hele landet.

En slik bevegelse og kunnskapsbank vil kunne videreføre de evnene som innbyggerne i vårt distrikt faktisk er kjente for. Det er ikke usannsynlig at deres dyktighet og flid var viden kjent. Dermed er det lett å forestille seg hvordan vestfoldingene kunne bytte til seg nye varer, og på det viset utvikle en forretnings- og næringskultur som vi fremdeles har i dag.

Konklusjon og visjon

– se vi seiler videre!

Jeg har i dette dokumentet presentert en rekke ideer om hvordan Gokstadskipet kan hjelpe oss med å finne tilbake til en veletablert og stolt vikingidentitet. Under skriveprosessen har jeg hatt

både Christensen, Andersen og Kongshaugkomiteen på skuldrene mine. Det var disse som sto i bresjen for å få bygget skipet «Viking» på Framnæs i 1893, og som sågar seilte det hele veien til Amerika. Flere foregangspersoner med dem har før oss benyttet Gokstadskipet som symbol, kulturell spydspiss og håndverksmessig prakt eksempalar. Det er i deres tradisjon og fotspor jeg nå, etter beste evne, har forsøkt å belyse hvilken skatt vi nå er i ferd med å løfte fram. Kan vår bragd anes å være på høyde med stuntet på Verdensutstillingen i Chicago i 1893? Vil også vi, på linje med «Viking», vinne publikumsprisen, og med nye Gokstad evne å markere oss lokalt, nasjonalt og også internasjonalt? Skipet i seg selv vil kunne hjelpe oss på vei, men også det enorme og unike håndverket og kunnskapen som ligger bak.

Vi ønsker å gjøre det håndverksfaglige til en historisk suksess. Med dette kan vi bekrefte våre egne røtter og kompetanse, men også være et trekkplaster for nasjonale og internasjonale historikere, turister, gründere, innovatører. I selve arbeidet, fliden, tålmodigheten, men også kraften vi legger i virket, ligger det en over 1000 år gammel måte å tenke på. Vi har vind i seilene og kan peke ut en retning for innovasjon innen miljø, natur, bevegelse og opplevelse i vårt distrikt, men også for hele Norge. Kan vi i en ny tid med samhandling og bærekraft få «vestfoldskolen» i gang igjen?

Funnet Gokstad fra Vestfold er helt formidabelt¹⁷! Som kulturformidler og håndverker mener jeg vi i dag sitter midt i smørøyet av landets kulturarv. Det er denne frivillige og allerede aktive deltakere er med på bringe videre inn i vår tid. Også nye krefter inviteres med dette inn i vårt miljø. Alle er velkomne til å virke, investere og bidra i et arbeid som både i fortid, nåtid og fremtid, strekker seg lengre enn vår fatteevne.

Kjølen på beddingen i Tønsberg: I og med vårt nye Gokstadskip, ligger mye til rette for å røve tilbake den kunnskapen som antagelig mange av oss fremdeles har i hendene. Foto: Tore Forberg

¹⁷ <https://journals.uio.no/viking/article/view/7118>

Ved byggingen av skipet «Saga Gokstad», som skipet skal hete, løfter vi frem vår håndverkstradisjon og kulturarv på en verdig måte som verden tidligere aldri har sett maken til. Gokstadskipets akterstevne peker opp og fram og er et kroneksempel på hva vi vestfoldinger er i stand til å få til. Med «Saga Gokstad» bringer vi håndverket og en autentisk replika helt hjem og gir forhåpentligvis et grunnlag for masse innovasjon, samhandling og stor nytte for videre utvikling av samfunnet vårt.

Signatur:

Tore Forsberg,

Kilder:

A/S Framnæs mek. værksted 1898 – 1948. Bogen. S. I Hans. Dreyers Forlag Oslo.

Gokstadfunnet et 100-års minne. Bjørkås Svein, Aarstand Øyvor. Sandefjordmuseene årbok 1979 – 80. Centenary of a Norwegian Viking find The Gokstad excavations.

Gokstadskipet: Et langdikt om et langskip. Sverdrup Harald, Thoresen Per, Sørensen Hans Gerhard. Kongsbergkomiteen 1980

Kulturhåndverk, avtrykk fra fortiden, uttrykk fra øyeblikket grunnlag for framtiden. Festvold, Vigdis Åse. Kultur og Kirke departementet

Langskipet Fra Gokstad Ved Sandefjord. Nicolaysens Nicolai. Primary Source Edition. Forlaget Af Alb. Cammermeyer 1982

Shipbuilding a thousand years ago. Archer Collin. Nature publishing group 1881. Archer Collin. *Osebergsfundet. Bind 3.* Brøgger Aton Wilhelm, Scheteling Haakon. Den norske stat 2019

Undersøkelse av gjenbrukte middelalderstaver i grinverk på Nordheim. Nordrumshaugen Stig. Uppsats för avleggande av filosofie kandidatexamen i Kulturråd Bygghantverk. Institutionen för kulturvård Göteborg universitet 2007

Oseberg-funnet del 1 (1971) og del 2 (1928). Shetelig Haakon og Brøgger Wilhelm Anton og Falk Hjalmar. Universitetets Oldsaksamling 1917

Rekonstruksjon af Osebergskibet ved Det Kongelige Akademi – Arkitektur – Design, Konservering. Institutt for Bygningkunst og Kultur, Roskilde Danmark. Phd. Bischoff Vibeke.

To spenner fra samme hånd? Folkevandringstidens relieffspenner i detalj. Pedersen Unn og Kristoffersen Elna Siv. Norsk Arkeologisk årbok 2019

Viking Encounters, Proceedings of the Eighteenth Viking Congress, Denmark August 6- 12, 2017. Pedersen Anne, Sindbæk M. Søren. Åhus University Press 2020

Nettsteder:

Ellinors vise, Klaus Hagerup, mel. Sverre Kjeldsberg.

<https://www.youtube.com/watch?v=NR6qCRLIzLY>

https://www.facebook.com/Viking1893/?locale=nb_NO

Emnet. Norske Dikt. <https://dikt.org/Emne>

<http://www.norark.no/prosjekter/kaupangveien-224/pa-sporet-av-finsmeden-del-4-en-foljetong-i-minst-tre-deler-om-en-utgravning-pa-kaupang/>

<https://vikingship.us/>

<https://www.thamspaviljongen.no/historien-om-thamspaviljongen/>

http://www.worldexhibition.org/the_first_worldexpo/world-exhibition-1893-chicago/

<https://www.google.com/url?q=https://web.archive.org/web/20071016152622/http://maihauge.no/templates/Page.aspx?id%3D6427&source=gmail&ust=1670340539217000&usg=AOvVaw1MG1Ti3brhC6W9jdzB74JQ>

https://no.wikipedia.org/wiki/Handlingsbåren_kunnskap

<https://web.archive.org/web/20180611090823/http://www.vikingskip.com/viking-kopigokstadskipet.htm>

<https://www.google.com/url?q=https://vitensenteret.no/&source=gmail&ust=1671115120523000&usg=AOvVaw0LGxFAZdfjeqQlPVmzXbRn>

<https://www.google.com/url?q=https://forskning.no/biologi-bygningsmaterialer-humaniora/bygger-sitt-tredje-vikingskip-i-vestfold-na-har-handverkerne-fatt-selskap-av-forskere/2086128&source=gmail&ust=1671178744859000&usg=AOvVaw3T4FkGhMG65xl5ckDR7dRh>